

ledes det er gaat Avisskatten udenfor Østrig, især i England, Frankrig og Tyskland. Bogens sidste tre Fjerdedele er helliget Østrig. Den østrigske, især den wienske Presse indtager i det hele et højt Standpunkt, forsaavidt Talen er om Bladenes Indholdsfylde, deres tekniske Produktion, Stofets overskuelige Ordning, dets kvalitative og hurtige Bearbejdelse. Men hvad Bladenes Udbredelse angaar, er Østrig endel tilbage. Der kan vel nok være flere Grunde dertil end Avisskatten, — men utvivlsomt er Avisskatten en meget væsentlig Grund: den fordyrer Bladproduktionen i den Grad, at Forf. endog mener, at et østrigsk Blad i Almindelighed udkræver en 16—18,000 Abonnenter for at faa sine Udgifter dækkede. Slaar denne Beregning blot nogenlunde til, er det klart, at Avisskatten i en overordentlig Grad maa hæmme Bladudbredelsen i Østrig.

Soziale Zeitfragen. Sammlung gemeinverständlicher Abhandlungen. Herausgegeben von Ernst Henriet Lehnsmann. Minden i W. J. C. C. Bruns' Verlag. Hefte 1—16. 1885—86.

Hos J. C. C. Bruns i Minden udkommer der en Række socialvidenskabelige Afhandlinger under Fællestitlen »Soziale Zeitfragen«. Men hver Afhandling er et selvstændigt Hele, kan faas særskilt tilkøbs (til en Pris, der — efter Afhandlingens Omfang — varierer mellem 50 Pf. og Mk. 1,60), og uagtet der er en fælles Udgiver, Ernst Henriet Lehnsmann, er Afhandlingerne heller ikke knyttede sammen ved en fælles Tendens. Tværtimod findes der blandt Bidragyderne Mænd af meget forskellige socialpolitiske Anskuelser. Ganske vist lover Udgiveren noget mere, end han holder, naar han siger, at Repræsentanter for alle Partier uden Forskel »möglichst gleichmässig« skal faa Ordet: Tilhængerne af rodbertusske, henry-georgeske og andre socialistiske Retninger har aabenbart Overvægten over de liberalistiske Bidragydere; — men Repræsentanter for meget forskellige socialpolitiske Anskuelser findes der dog ubestrideligt blandt Bidragyderne. — Afhandlingerne maa gennem-

ledes det er gaat Avisskatten udenfor Østrig, især i England, Frankrig og Tyskland. Bogens sidste tre Fjerdedele er helliget Østrig. Den østrigske, især den wienske Presse indtager i det hele et højt Standpunkt, forsaavidt Talen er om Bladenes Indholdsfylde, deres tekniske Produktion, Stofets overskuelige Ordning, dets kvalitative og hurtige Bearbejdelse. Men hvad Bladenes Udbredelse angaar, er Østrig endel tilbage. Der kan vel nok være flere Grunde dertil end Avisskatten, — men utvivlsomt er Avisskatten en meget væsentlig Grund: den fordyrer Bladproduktionen i den Grad, at Forf. endog mener, at et østrigsk Blad i Almindelighed udkræver en 16—18,000 Abonnenter for at faa sine Udgifter dækkede. Slaar denne Beregning blot nogenlunde til, er det klart, at Avisskatten i en overordentlig Grad maa hæmme Bladudbredelsen i Østrig.

Soziale Zeitfragen. Sammlung gemeinverständlicher Abhandlungen. Herausgegeben von Ernst Henriet Lehnsmann. Minden i W. J. C. C. Bruns' Verlag. Hefte 1—16. 1885—86.

Hos J. C. C. Bruns i Minden udkommer der en Række socialvidenskabelige Afhandlinger under Fællestitlen »Soziale Zeitfragen«. Men hver Afhandling er et selvstændigt Hele, kan faas særskilt tilkøbs (til en Pris, der — efter Afhandlingens Omfang — varierer mellem 50 Pf. og Mk. 1,60), og uagtet der er en fælles Udgiver, Ernst Henriet Lehnsmann, er Afhandlingerne heller ikke knyttede sammen ved en fælles Tendens. Tværtimod findes der blandt Bidragyderne Mænd af meget forskellige socialpolitiske Anskuelser. Ganske vist lover Udgiveren noget mere, end han holder, naar han siger, at Repræsentanter for alle Partier uden Forskel »möglichst gleichmässig« skal faa Ordet: Tilhængerne af rodbertusske, henry-georgeske og andre socialistiske Retninger har aabenbart Overvægten over de liberalistiske Bidragydere; — men Repræsentanter for meget forskellige socialpolitiske Anskuelser findes der dog ubestrideligt blandt Bidragyderne. — Afhandlingerne maa gennem-

gaaende siges at være læseværdige. Vi nævner nedenfor Titlerne paa de 16 Hefter, der forligger for os.

Det første Hefte, under Titlen »die Mängel der christlich-sozialen Bewegung« (39 S.), skyldes den noksom bekendte »socialkonservative« Statsmand, Gehejmerraad H. Wagener. Han misbilliger det Misbrug, der i Politiken, og særligt af det »kristeligt-socialt Parti«, drives med det »Kristelige«; han advarer mod »at forsøge paa at sætte Ting, der slet ikke har noget at gøre med Kristendommen, i Kurs som kristelige Postulater. Om vi skal have Frihandel eller Beskyttelse, direkte eller indirekte Skatter, Tobaksmonopol eller Børsskat, Korntold osv., — alt det er meget vigtige socialpolitiske Spørgsmaal, men Spørgsmaal, som Kristendommen slet ikke giver noget Svar paa, og som man derfor ikke maa betegne som kristeligt-socialt, naar man ikke vil kompromittere Kristendommen alvorligt. Man ophører ikke med at være Kristen, selv om man sværmer for Frihandel, og man fejler ikke noget til sin Kristelighed, selv om man arbejder for Børsskatten ... Om Hinz eller Kunz skal vælges til Rigsdagen, derom vil man næppe faa noget at vide i Biblen, og man kommer paa beklagelige Afveje, naar man fra kirkelig Side behandler politiske Valg som staaende i Forbindelse med vor Sjæls Salighed.« ... Forf. udtaler sig mod Socialistloven og fremsætter en hel Del Enkeltbemærkninger af Interesse og Vægt; nogen Total-karakteristik af den »kristeligt-socialt Bevægelse« giver han imidlertid ikke; kun i det Enkelte Udsættelser paa den.

Det 2det Hefte har Prof. Reuleaux leveret. Den ininteressante Afhandling (i alt Fald interessant indenfor de snævre Grænser, der drages af Afhandlingens overdrevne Korthed, knap 24 S.) om »die Maschine in der Arbeiterfrage« er i det Væsenlige et Uddrag af Forfatterens bekendte »Kynematik«.

I 3dje Hefte, »Soziale Reform- und Verfassungstaat«, (76 S.) gør Richard Reuter de handelspolitiske, finansielle og sociale »Reformer« i Tyskland siden 1879 til Genstand for en yderst skarp Omtale. Paa det økonomiske

og sociale Omraade har disse saakaldte Reformer været ganske eller næsten ganske unyttige (tildels skadelige) eller virkningsløse; — derimod har de haft Virkninger paa det politiske Omraade: de har med betydeligt Resultat arbejdet i den politiske Reaktions Tjeneste, imod den konstitutionelle Stat, »Forfatningsstaten«, for de bureaukratisk-absolutistiske Bestræbelser. Det tyske Rige kan takke sin Gud for, at Bismarck dog ikke fuldt ud fik sine økonomiske og sociale Projekter gennemførte! — Som politisk Brochure er Afhandlingen ret læseværdig; nogen synderlig økonomisk Belæring giver den derimod ikke.

Den heterodoxe Forfatter Franz Stöpel skildrer i »Das Geld in der gegenwärtigen Volkswirtschaft« (51 S.) først kort den dominerende Rolle, Pengene spiller paa hele det sociale Omraade, og søger derefter at vise, hvorledes det moderne Kreditvæsen forgifter Handlen og overhovedet det økonomiske Liv, og i social Henseende bare gør Tilstanden værre, end den var i Forvejen, ved at gøre den Mægtige mægtigere og den Svage svagere. Vexel- og Hypothekret, Statsgældsystemet og Aktieselskaberne, det er den moderne Kreditøkonomis væsentligste Støtter. De skaffer Renten et Monopol, der, som alle Monopoler, bærer Spiren til uudholdeligt Tyranni i sig. I den private Omsætning kan Rentetagning imidlertid aldrig forhindres, og følgelig bør der ikke udstedes nogen Lov om Forbud mod Rentetagning; — men man skal lade være at understøtte Rentetagning ved offentlige Love og Indretninger, og Vexelret, det lovordnede Hypothekinstitut, Stats- og Kommunal-laan bør fjernes . . . Forf.s Kritik af disse Statens Indretninger og Love, der har uddybet den sociale Kløft, samlet Rigdom til de Rige og exploiteret de Fattige, som altsaa bærer Hovedskylden for den store Ulighed i de civiliserede Samfund, — kan paa Grund af sin ensidige Beskaffenhed ikke være afgørende; men den indeholder dog endel Momenter af Vægt. Det er ikke uden Interesse at se, hvorledes han søger at vise, at Krediten er et Onde — ganske vist et nødvendigt Onde — men dog et Onde, som de

socialle Organer skulde have modarbejdet, medens de faktisk har forværret det, — til Fordel for nogle enkelte Klasser, til Skade for de Mange. Derimod er hans positive Forslag, at Staten (og Kommunerne m. m.) skal ophøre med at optage Laan, og i Stedet derfor udstede Papirpenge, der ikke forrentes, er uindløselige, men uden Tvangskurs, — altfor magert begrundet, saa magert, at næppe mange Læsere ret vil faa Øje for de smukke, »ganske ny og imponante Perspektiver«, dets Gennemførelse skulde aabne.

I »Die sozial-politische Bedeutung der Bodenreform« (32 S.) anbefaler Dr. Stamm Jordens »Verstaatlichung«. Skriftet indeholder snarere en Samling bombastisk formulerede Sætninger, end det giver nogen Udvikling.

Dr. E. Friedemann giver en meget god, populær orienterende Fremstilling af den tyske Sygeforsikringslov under Titlen »Die Kranken-Versicherung« (48 S.).

Man fortæller, at Kineserne først lærte, hvor godt Flæskesteg smager, da et Hus, hvori der var et Svin, brændte; og i lang Tid troede de saa, at man maatte stikke et Hus i Brand, naar man vilde stege Svin; endelig kom der en klog Mand, der aabenbarede den Sandhed for dem, at man kan stege Svin paa en nemmere og billigere Maade, og siden den Tid brænder man ikke mere Husene af i Kina, naar man vil stege Svin . . . Socialdemokraterne — siger M. Flürscheim, »Das Staatsmonopol des Grundpfandrechts als Weg zur Reform unserer wirthschaftlichen Verhältnisse« (44 S.) — synes at have lignende Anskuelse som Kineserne, inden den kloge Mand kom til dem. Socialdemokraterne mener, at det kapitalistiske Svin kun kan steges og sættes paa det arbejdende Folks Bord, naar hele den økonomiske Samfundsbygning brændes af; — men Flürscheim kommer som hin vise Mand med et langt billigere og nemmere Middel. Han giver Socialdemokraterne Ret i, at »Kapitalismen« er alle sociale Ulykkers Aarsag; men »Kapitalismen« — d. v. s. disse fra Generation til Generation stedse voxende Kapitallatifundier, som opstaar uden noget Arbejde fra Besiddernes Side — har ikke noget

at gøre med de i Industri, Handel og den landøkonomiske Drift anbragte Kapitaler, der tværtimod i Tidernes Løb flyder tilbage til det arbejdende Folk, — nej, den altødelæggende »Kapitalisme« kommer derfra, at Jorden er i Hænderne paa et forholdsvis ringe Antal Privatmænd, dels Folk, der baade af Navn og i Virkeligheden ejer Jorden, dels Folk, der vel ikke af Navn er Grundejendomsbesiddere, men som faktisk er det, fordi de er Ejere af Panteobligationer i Grundejendomme. Flürscheim — der skriver under Indflydelse af Rodbertus, Henry George og navnlig Dr. Stamm — anbefaler nu dette Forslag: En Lov skal udstedes, der indrømmer Staten Monopol paa at laane Penge til Grundbesidderne; Staten alene skal have Ret hertil; ja den skal endog være forpligtet til til enhver Tid at udlåne det fulde Beløb, som Objektet giver Sikkerhed for. Rentefoden skal være $4\frac{1}{2}$ pCt. Midlerne skaffes tilveje ved Udstedelsen af Pantebreve, som de paagældende Objekter hæfter for. De allerede bestaaende Hypotheker overtager Staten inden en vis Tid til den Rentefod, til hvilken de er kontraherede. Hvad Staten har laant, er uopsigeligt fra begge Sider; ligeledes er Rentefoden uforanderlig. Ad denne Vej vil Staten, mener Flürscheim, tilsidst blive Enebesidder af al Jord, og det paa den allerbilligste Maade. Den meget tillidsfulde og selvtillidsfulde Forfatter udmaler med de skønneste Farver Virkningerne af det nævnte Forslag, naar det bare vedtages. Men han mener, at alle Partier maa kunne enes om det: Manchestermænd, Statssocialister, Socialdemokrater osv. Socialdemokraterne vil gennem det kunne faa alle deres Ønsker realiserede. Tager de ikke imod Forslaget, saa viser de derved, at de ikke ønsker det sociale Spørgsmaal løst ad fredelig Vej, at altsaa netop den voldsomme Samfundsomstyrtning er det, hvorpaa det for dem kommer an; — men det vilde gøre Flürscheim ondt, — har han jo for et Par Aar siden udgivet en 500 Sider tyk Bog, kaldet »Auf friedlichem Wege, ein Vorschlag zur Lösung der sozialen Frage«.

Professor Emil Witte skriver om »Das Recht auf

Arbeit und seine Verwirklichung« (54 S.). Han har i Øvreschlesien (under Nøden i Vinteren 1879—80) set, hvorledes »Gennemførelsen af Retten til Arbejde i Stedet for Almissevæsenet var det Tryllemiddel, ved Hjælp af hvilket den schlesiske Befolkning overvandt en slem Tid uden at tage varig Skade.« Alligevel traadte han i en under Nøden offentliggjort Afhandling kun meget ængsteligt i Marken for Retten til Arbejde. »Jeg miskendte ikke de Farer, der kunde opstaa af en urigtig Anvendelse heraf. Jeg var og er af den Anskuelse, at det er bedre, om Hundredetusinder eller Millioner af Borgere for en Tid lider Nød, end at man ved en gal Gennemførelse af en rigtig Tanke leder den hele sociale Udvikling ind paa en falsk Vej.« I 1883 søgte han derefter i sit Skrift »Die soziale Krankheit« at vise, under hvilke Betingelser Retten til Arbejde kan realiseres. Han mener, at Maskinerne burde beskattes, fordi Efterspørgslen efter menneskelig Arbejdskraft derved vilde stige. Særligt burde der indføres en Jernbaneskat (eller, hvad der er det samme, en Forhøjelse af Jernbanetariferne) og en Kulskat, der vilde være den bedste indirekte Maskinskat. Begrundelsen af disse, i det virkelige Liv haabløse, Forslag har nogen theoretisk Interesse. Mere praktisk Betydning kunde maaske de af ham foreslaaede og motiverede »direkte Forholdsregler til Virkeliggørelsen af Retten til Arbejde« have. Forholdsreglerne bestaar i Hovedsagen i Indretningen af en Art officielle Arbejdsanvisningskontorer, Oprettelsen af Forplejningsstationer, Arbejderkolonier og Straffekolonier.

En kort, livligt skreven Kritik af den tyske Børsskat (Loven af 29. Maj 1885) har Dr. M. Heckscher leveret under Titlen »Die Börsensteuer« (18 S.).

Max Schippel: »Staatliche Lohnregulierung und die Sozialreformatrischen Bestrebungen der Gegenwart« (70 S.). En regelmæssig, periodisk Stigning af Arbejdernes Indkomst er nødvendig, naar den sociale Elendighed skal mildnes; — men »Nutidens socialreformatriske Bestræbelser« (Agrar-reformer, Beskyttelsestold, Kolonialpolitik, Arbejderforsikring,

Sparekasser, Fattighjælp, Ret til Arbejde, Normalarbejdsdag m. m.) gaar kun ud paa ad en Omvej at naa hen til denne Stigning af Arbejdernes Indtægter, — og naar i Virkeligheden ikke derhen. Derfor forholder Forfatteren sig blot kritisk til disse Bestræbelser. Nej, efter hans Mening er det nødvendigt, at Staten direkte griber ind for at regulere Arbejdslønnen paa en saadan Maade, at Arbejderen tilsidst faar hele Udbyttet af sit Arbejde. Skriftet er udarbejdet i nøje Tilslutning til de Rodbertus'ske Theorier; dog har dets Forf. ikke tænkt sig Statens Lønningsregulering udført netop paa den af Rodbertus foreslaaede Maade; hvorledes han da har tænkt sig Sagen gennemført, oplyser han ikke. Sine Udviklinger oplyser han af og til ved lidt Statistik.

Dr. Theod. Müller skildrer i »Kunstgewerbe und Handwerkerfrage« (42 S.) Haandværkerstandens Forfald og de Forslag, der tilsigte at frelse den. Alene Kunstindustrien er, hævder han, i Stand dertil.

F. W. Toussaint: »Der moderne Staat und das Judenthum« (52 S.). Et mod »Anti-Semiterne« rettet Skrift.

E. Ries: »Die Simultanschule« (17 S.). Et Forsvar for Simultanskolen.

Dr. K. Flesch: »Die Ursachen der Armuth und die Krankenversicherung.« (28 S.). Det store Emne kan naturligvis paa saa snæver en Plads ikke blive meget indgaaende behandlet; men den lille Afhandling er dog altid meget læseværdig, baade den første Del, hvor en Gruppering af de forskellige Fattigdomsaarsager opstilles og Statens Forhold til den belyses, og dens følgende Del, hvor den tyske Sygeforsikringslov karakteriseres.

Dr. G. Freudenstein: »Landwirthschaftliche Fragen der Gegenwart«. (84 S.) En i det Hele velbegrunder Imødegaaelse af de agrariske Paastande, der jo nu ogsaa er velbekendte i Danmark. Særligt behandles Paastandene — med de dertil sig sluttende Henvendelser til Statsmagten — om, at Landbruget bliver mere og mere forgældet, at Ud-

stykningen antager foruroligende Dimensioner, at den mobile Kapital udsuger Landbruget osv.

Medens Forfatterne til de ovenfor nævnte femten Afhandlinger for Størstedelen optræder kritisk, træffer vi i Handelskammersekretær J. Schlossmacher en hyperbegeistret Tilhænger af den »hohenzollernske Socialreform«. R. Reuters Belysning af den »sociale Reform« og Max Schipfels Karakteristik af »Nutidens socialreformatoriske Bestræbelser« faldt rigtignok ikke saa gunstig ud. Schlossmacher ser i den tyske Lov om Ulykkestilfældforsikring »ein Tempel (!) der staatlichen Fürsorge für die Hülfbedürftigen«. Ganske vist trænger dette »Tempel« til en »Ueberwölbung«, som skal skaffes tilveje ved en af Staten organiseret Alderdoms- og Invalidforsørgelse. Naar den »oppositionelle Presse« nu og da har ytret Tvivl om Udsigterne for en Forsikring af Arbejderne mod Erhvervsløshed som en Følge af Alderdom og Invaliditet, saa minder Hr. Schlossmacher om, at i et Par kejserlige Budskaber er der blevet givet Løfte om, at Socialreformen skal blive fuldkommen-gjort ved en Alderdoms- og Invalidforsørgelse, — og »an einen Kaiserwort soll man nicht drehn noch deuteln.« — Det fraserige, men vistnok meget ærligt mente Produkt fremtræder under Titlen »Die öffentlich-rechtliche Unfallversicherung im Zusammenhange der Socialreform«. (28 S.)

A. P.-St.

